

Tid til at forsvare frihandlen

▼ AF CHEFKONSULENT MALTHER MUNKØE

Resume

Med en langt mere protektionistisk handelspolitik end vi tidligere har set i USA, en "Brexit"-afstemning der vil betyde, at Storbritannien udtræder af EU's Indre Marked, og voksende kritik af fx den europæisk-canadiske handelsaftale CETA fra nogle grupperinger i civilsamfundet er det tydeligt, at vi ikke kan tage frihandel for givet på samme måde, som vi har været vant til.

Den gradvise reduktion af toldbarrierer og andre handelshindringer, vi har oplevet over de senere årtier, har bidraget til velstandsfremgang herhjemme og i udlandet. Som en lille økonomi er vi særligt afhængige af at kunne handle frit med udlandet. Derfor er det afgørende vigtigt, at vi forsvare og fortsætter med at arbejde for frihandel og bedre, ikke dårligere, handelsaftaler og handelsbetingelser med udlandet. Samtidig er der et behov for at understrege og synliggøre de mange gavnlige effekter og de mere økonomiske argumenter, som betyder, at Danmark og danskerne har stor gevinst ved den frie handel og markedsadgang i udlandet, så vi kan fastholde en opbakning til en frihandelsorienteret politik.

I EU er det EU-Kommissionen, som forhandler frihandelsaftaler på vegne af det samlede Indre Marked. Men den danske regering bør gå forrest i forhold til at understøtte og være fortalere for flere handelsliberaliseringer. Det er også vigtigt at øge opmærksomheden og kendskabet til den afgørende betydning, det har for os herhjemme, at vores virksomheder kan handle med udlandet på så gunstige betingelser som muligt.

Perspektivet ser nærmere på debatten om international handel og påpeger de mange afgørende gevinster ved at fjerne eller reducere barrierer for handel og andre typer økonomisk udveksling på tværs af grænser.

Konsensus blandt fagøkonomer om, at frihandel giver os store gevinster

Det siges ofte, og ikke kun i spøg, at et af de store paradokser for den økonomiske profession er, at på de områder hvor økonomer er mest enige, lytter man mindst til dem, og på de områder hvor de er mest uenige, lytter man mest til dem.

I forhold til international handel er der overvældende enighed i den økonomiske profession om, at frihandel er entydigt positivt og forbundet med højere velstand for alle involverede lande. Eksempelvis viser surveys blandt økonomer ved anerkendte lærestalterⁱ eller lignende jævnligt, at der er stor enighed om, at frihandel skaber økonomiske gevinster, jf. figur 1. Politisk er der derimod ikke altid samme enighed, som eksempelvis nye politiske meldinger fra USA illustrerer.

Figur 1

”Frihandel forbedrer produktivitet og tilbyder forbrugerne bedre muligheder, og disse forbedringer er på lang sigt meget større end nogen effekt på arbejdsløshed”

Kilde: IGM Forum / Chicago Booth Business School. 2013ⁱⁱ. Gennemført blandt 41 ledende amerikanske økonomer

Anm.: Vægtet efter hvor sikre man er på udsagnet

Konklusionen om at fjernelse af handelsbarrierer medfører positive og betydelige gevinster, får stærk støtte også fra den mere empirisk funderede økonomiske forskning. Eksempelvis bemærkede OECD i et oversigtspapir for et par år sidenⁱⁱⁱ, at ud af de 14 økonomiske studier siden 2000, som efter OECDs opfattelse er de centrale akademiske forskningsstudier på området, så har alle konkluderet, at det at fjerne eller reducere forskellige typer handelsbarrierer har en positiv effekt på vækst.

Forskellige typer handelsbarrierer

Der findes en lang række handelsbarrierer, som forstyrrer de økonomiske udvekslinger – handel, men også andre former for samarbejde og udvekslinger – på tværs af grænser. Traditionelt har den største opmærksomhed samlet sig omkring toldbarrierer, altså den direkte økonomiske afgift ved at indføre en vare fra et land til et andet. I stigende grad, blandt andet i takt med at servicebrancher er vokset i betydning og todsatserne globalt er blevet sænket markant, har andre former for handelsbarrierer imidlertid påkaldt sig større opmærksomhed. Blandt de vigtigste handelsbarrierer kan således nævnes:

* Toldsatser for varer, der handles på tværs af grænser

* Tekniske handelshindringer, fx særlige krav, regler og standarder som kun gælder i et bestemt land, så udenlandske producenter tvinges til at tilpasse alle deres produkter,

Konsensus blandt økonomer om, at frihandel bringer store økonomiske gevinster for alle

søge om godkendelse, tage særlige hensyn, krav til særlige professionelle kvalifikationer, licenser og beviser mv.

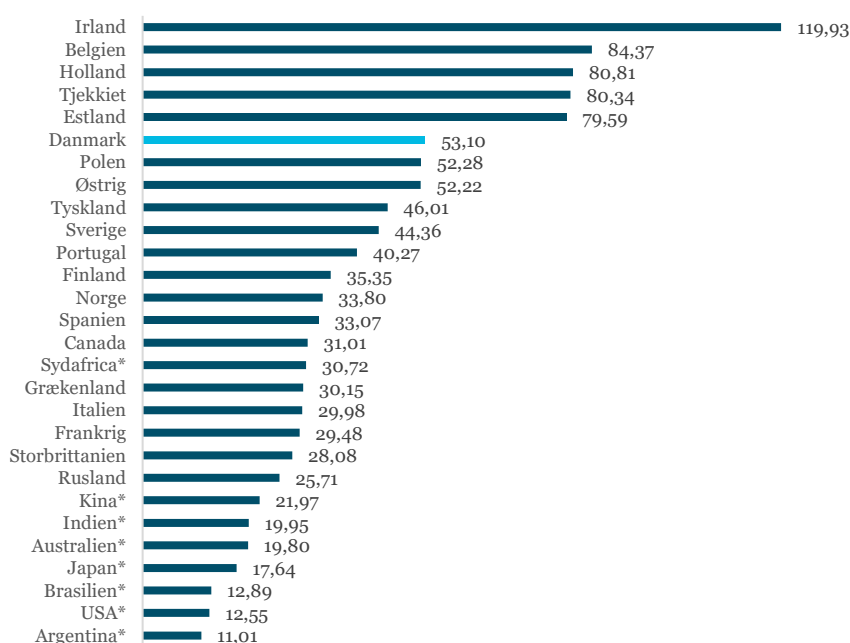
* Krav om at bruge lokal arbejdskraft, fx krav om at have en juridisk repræsentant i det pågældende land

Danmark er en lille åben økonomi – og derfor meget afhængig af international handel

I Danmark har de fleste givetvis en intuitiv fornemmelse af, at vi som et lille land er helt afhængige af at kunne handle med udlandet, og at toldsætter og andre handelsbarrierer, der forhindrer os i det, derfor i sidste ende er skadelige. Vores eksport udgør en temmelig høj andel af BNP i international sammenhæng. Mens eksporten blot udgør 12,6 pct. af USA's BNP og 22 pct. af Kinas, udgør det i Danmark 53 pct. Med så lille et hjemmemarked, og så stort behov for at importere mange typer produkter fra udlandet, er dansk økonomi meget afhængig af, at varer og tjenester kan udveksles gnidningsfrit over landegrænser.

Figur 2

Eksport som andel af BNP for udvalgte lande, 2016, Pct.

Kilde: OECD & Verdensbanken. 2016. *2015-tal

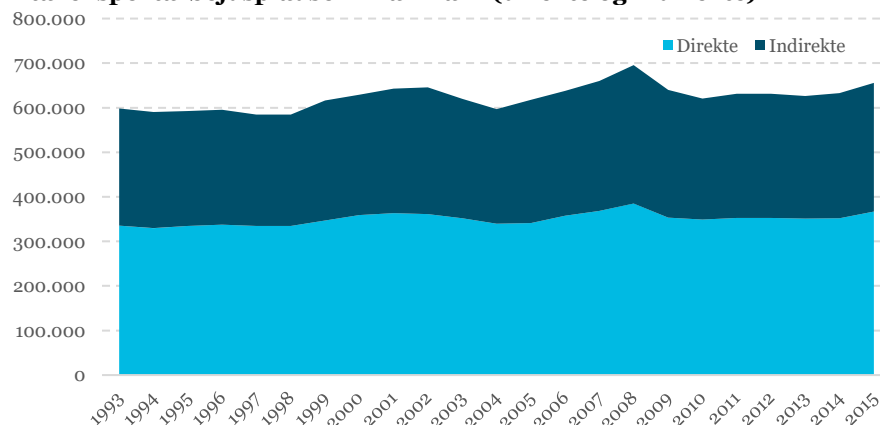
Vi er for lille et land til at have indenlandsk produktion inden for alle brancher, industrier og sektorer. I stedet sælger vi de varetyper, vi er specialiserede og internationalt ledende inden for som fx farmaceutiske produkter og landbrugsvarer, og importerer til gengæld andre typer varer. Denne internationale arbejdsdeling er naturlig og afgørende for vores velstand. Og jo færre internationale handelsbarrierer der er, jo mere glidningsfrit og effektivt forløber denne arbejdsdeling.

Danmark er en lille åben økonomi og derfor meget afhængig af handel og adgang til eksportmarkeder i udlandet

I alt er ca. 655.000 danske arbejdspladser eksportarbejdspladser, som direkte eller indirekte er afhængige af salg til udlandet. Dette er naturligt for en lille åben økonomi, men understreger også betydningen af, at danske virksomheder har gode muligheder for at købe og sælge på tværs af landegrænser.

Figur 3

Antal eksportarbejdspladser i Danmark (direkte og indirekte)

Kilde: Dansk Erhverv pba. særkørsel fra Danmarks Statistik

Gevinster ved at fjerne handelsbarrierer

Danmark har allerede draget store fordele ud af en internationalisering og fjernelse af handelsbarrierer, der har gjort det billigere at importere varer fra udlandet og øget vores eksportmuligheder.

Når de forskellige handelsbarrierer reduceres, åbner det op for direkte besparelser for danske forbrugere og virksomheder, der kan få adgang til billigere produkter. En gevinst ved dette er endvidere, at virksomheder, der importerer varer eller services fra udlandet, som indgår i deres egen produktion, vil opleve, at deres egne produktionsudgifter sænkes, således at deres konkurrenceevne og produktivitet styrkes.

Ved at fjerne handelsbarrierer bliver det også lettere og billigere at indrette globale værdikæder, arbejdsdeling mv. ud fra, hvor en vare eller service produceres bedst og billigst, snarere end ud fra hvilke toldbarrierer eller forskellige former for tekniske handelsbarrierer der er. Med andre ord bliver det ofte muligt at indrette produktion på en måde, der er mere effektiv økonomisk set, hvilket giver en række specialiseringsgevinster.

Den internationale arbejdsdeling har således åbnet for en lang række gevinster. Værdikæder er i stigende grad globale. Især har handelsliberaliseringer givet virksomheder mulighed for at indrette sig globalt på en måde, hvor mange af de mindre værdiskabende aktiviteter ligger i lavtlønslande, mens de mere værdiskabende aktiviteter i højere grad samles i vores del af verden. Eksempelvis er meget simpel forarbejdning og produktion i stort omfang flyttet ud af Danmark, mens vi har fået flere jobs inden for andre og typisk mere produktive funktioner, som illustreret i den nedenstående figur. Således er antallet

Tusinder af danske job er direkte eller indirekte bundet op på eksportsalg

Fjernelse af toldbarrierer gør import billigere, hvilket styrker erhvervslivets produktivitet og forbrugernes købekraft

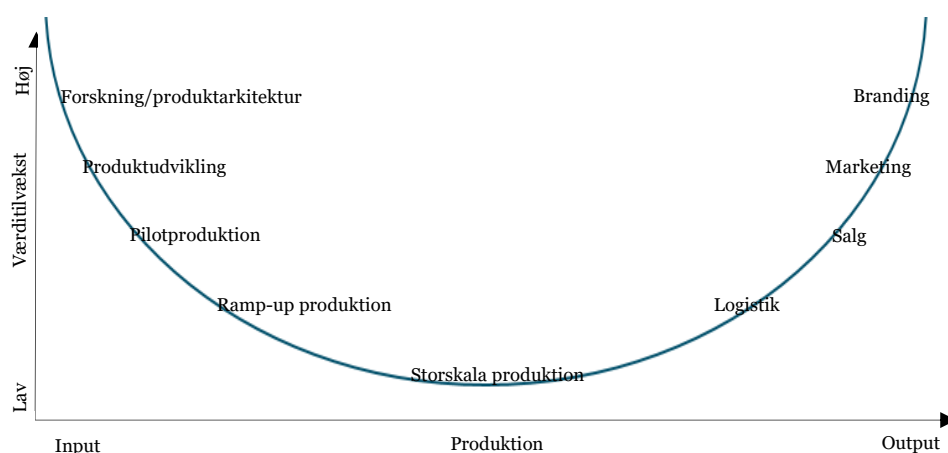
International arbejdsdeling og specialisering øger værdiskabelse og velstand

af produktionsarbejdspladser faldet, mens antallet af jobs i servicesektoren er steget i dansk økonomi.

Derved kan den enkelte virksomhed blive mere produktiv, og på samfundsniveau kan vi udnytte vores ressourcer bedre ved at flytte arbejdskraftressourcer væk fra lavproduktive jobfunktioner til mere produktive jobfunktioner, således at vi øger den samlede værdiskabelse og velstandsniveau.

Figur 4

”Værdikædesmilet” – Værdiskabelse ved forskellige typer aktiviteter i en typisk værdikæde

International arbejdsdeling gør det muligt for Danmark at bevæge os op i værdikæden mod de mest værdiskabende aktiviteter

Kilde: Kraks Fond 2013: ”Danske producenters udflytning og hjemtagning af produktion”

Den i historisk lys meget lave inflation, vi har oplevet de senere år, tilskrives ofte delvist integrationen af især Kina i verdensøkonomien^{iv}. Denne udvikling i halvfemserne fordoblede grundlæggende set den globale arbejdsstyrke, der er til rådighed på verdensmarkedet^v. Adgangen til lavtlønnet arbejdskraft har betydet, at en lang række produkter, herunder mange gængse forbrugerprodukter der købes af alle indkomstgrupper i vores del af verden, er blevet billigjorte.

Ser man på prisudviklingen på en lang række forbrugskategorier, der især importeres, er eksempelvis beklædning faldet betragteligt i pris. Det skyldes naturligvis ikke alene en stigende international arbejdsdeling og udnyttelse af produktionsmuligheder i lavtlønslande, men i meget høj grad også en teknologisk udvikling, der har billigjort produktion, kapitalinvesteringer i mere effektiv produktion osv. Men fjernelse af internationale barrierer har gjort det lettere at drage fuld nytte af disse forskellige udviklinger.

Med andre ord er der stærke grunde til, at det at fjerne forskellige typer handelsbarrierer kommer forbrugere og erhvervsliv til gode. Det betyder ikke at vi skal ignorere alle kortsigtede omkostninger – men vi må altid holde os for øje de store gevinster, som fri økonomisk udveksling over landegrænser åbner for.

Centrale gevinster ved at fjerne handelsbarrierer

Ser man mere specifikt på den økonomiske teori, kan man især fremhæve de nedenstående mekanismer som årsagerne til, at det at reducere handelsbarrierer som told og andre handelshindringer har positive økonomiske effekter.

* Specialisering baseret på international arbejdsdeling. Vi er specialiserede i nogle områder frem for andre. Jo bedre adgang til udenlandske markeder, jo nemmere og billigere kan danske virksomheder sælge deres produkter til udenlandske kunder, og jo billigere kan danske husstande og virksomheder få adgang til produkter, som ikke produceres i Danmark, men importeres fra udenlandske virksomheder.

* Ved at fjerne handelsbarrierer på tværs af grænser kan anvendelsen af arbejdskraft, kapitalinvesteringer mv. foretages ud fra, hvordan der skabes størst økonomisk output uden disse hindringer og hæmsko. Derfor skaber frihandel en mere effektiv økonomisk organisering. Det er velkendt siden de klassiske økonomiske studier, David Ricardos banebrydende arbejder om komparative fordele, der første gang viste, hvordan velstanden for alle – og ikke kun dem, der er mest produktive – kan øges ved at handle internationalt.

* Ved at fjerne handelsbarrierer bliver import billigere, og eksportvirksomheder får bedre markedsadgang til kunder i udlandet. Derved billiggøres produktion så produktivitet stiger. Det er altså ikke kun i organiseringen, men også ved at reducere omkostningerne til at importere de varetyper, som virksomheder har brug for i deres produktion, at frihandel skaber økonomiske gevinster.

* Frihandel skaber ikke kun lettere betingelser for, at varer og tjenester udveksles over landegrænser, men også at idéer, opfindelser, licenser og andre typer intellektuelle ejendomsrettigheder mv. i højere grad udveksles. Hvis en virksomhed kun har adgang til et hjemmemarked, er gevinsten ved at innovere og udvikle nye teknologier eller produkter i sagens natur mindre, end hvis man har hele verden som sit afsætningsmarked. Samtidig bevirker fraværet af grænsehandelshindringer og lignede, at det bliver lettere at indgå samarbejder, lade sig inspirere, opkøbe eller på anden vis trække på kompetencer, knowhow mv. fra udlandet.

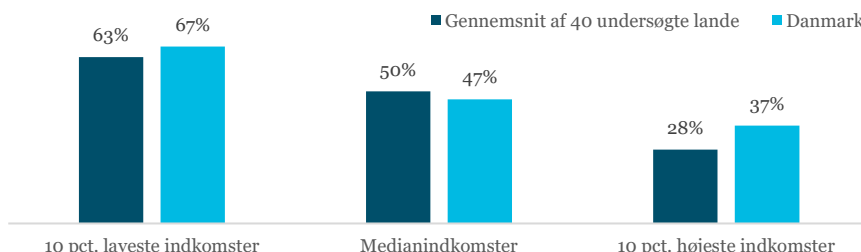
Frihandel forbundet med indkomstfremgang

I det lys er det ikke overraskende, at praktiske empiriske studier bekræfter, at fjernelse af handelsbarrierer medfører betydelige økonomiske gevinster. I et studie der udkom sidste år, blev gevinsten i form af højere købekraft i perioden 1994-2007 eksempelvis estimeret til 37 pct. for personer i den 1/10 højeste indkomstgruppe (altså de rigeste 10 pct.). For personer med en medianindkomst var fremgangen hele 47 pct. For personer med indkomster i den laveste tiendedel var gevinsten i form af højere købekraft 67 pct.

Gevinster for alle, og især lavindkomstgrupper får indkomstfordele, når fjernelse af handelsbarrierer gør importvarer billigere

Figur 5

Øget købekraft for de laveste og højeste indkomstgrupper som følge af frihandel

Kilde: Fajgelbaum&Khandelwal, Measuring the Unequal Gains from Trade. 2016

Anm.: Fremgang i købekraft, i faste priser. I de 40 lande indgår lande i Europa, Nord- og Sydamerika og Asien.

Dette understreger en vigtig og nogle gange overset pointe: fjernelse af handelsbarrierer kommer typisk i højere grad lavindkomstgrupper til gavn, blandt andet fordi de toldsatser, der sænkes, i overvejende grad har været på varetyper, som udgør en større del af et typisk forbrug for lavindkomstgrupper – frihandel har et ”pro-poor bias”, skriver Verdensbanken^{vi}.

Et andet studie fra 2017, som forsøgte at kvantificere disse positive effekter ved at fjerne told- og handelsbarrierer, fandt, at toldreduktionerne fra 1990 til 2010 i alt havde givet en velfærdseffekt på ca. 1,6 pct. i både de rige industrialiserede lande og de ikke så rige udviklingslande, jf. tabel 1. Der findes mange lignende forsøg i den akademiske litteratur på at opgøre de positive effekter af, at man reducerer handelsbarrierer^{vii}. Og selvom man vil se forskellige estimater og forskellige måder at forsøge at beregne og estimere effekterne på, er det tydeligt, at den empiriske litteratur kommer til samme positive konklusion, som teorierne om frihandel forudsiger.

Betydelig velstandsfremgang i både i-lande og u-lande som følge af handelsliberaliseringer

Tabel 1

Velfærdseffekter (øget købekraft) ved toldreduktionerne 1990-2010, samlet og nedbrudt på i-lande hhv. u-lande (”advanced” hhv. ”emerging”)

	Effekt på	Gennemsnitlig gevinst
Hvis kun i-lande havde reduceret told	I-lande	1,23%
Hvis kun i-lande havde reduceret told	U-lande	0,40%
Hvis kun u-landene havde reduceret told	I-lande	1,37%
Hvis kun u-landene havde reduceret told	U-lande	1,36%
Alle lande reducerer told (faktisk udvikling)	I-lande	1,57%
Alle lande reducerer told (faktisk udvikling)	U-lande	1,55%

Kilde: Caliendo et. al. (2017): Tariff Reductions, Entry, And Welfare

De økonomiske velstandsgvinster ved at reducere toldbarrierer og andre handelshindringer er betydelige. Den voldsomme velstandsfremgang, som et land som Kina og de sydøstasiatiske ”tigerøkonomier” har oplevet, såvel som den gevinst i de østeuropæiske lande, der er kommet med i EU relativt til dem, der ikke er, står ligeledes som levende eksempler på de positive effekter ved at blive omfattet af gode frihandelsaftaler med ens

vigtige samhandelspartnere – og ikke mindst den kolossale effekt det har haft for fattigdomsbekæmpelse, at så store dele af de kinesiske og østasiatiske befolkninger er blevet løftet ud af fattigdom over en i historisk lys meget kort tidshorisont på få årtier.

Disse gevinster øger den samlede samfundsmæssige værdiskabelse, BNP, hvilket tillader os at anvende flere ressourcer, end vi ellers kunne på de formål, vi politisk vælger at forfølge – fra skattelettelser til at finansiere gratis eller subsidierede velfærdsydelse eller offentlige investeringer fx i infrastruktur. Uanset hvilke politisk-økonomiske mål man i øvrigt forfølger, bør frihandel altså ses som en vej til at opnå dem.

Vi ser ikke alle gevinsterne

Beregninger og empiriske studier viser altså i tråd med den fremherskende økonomiske teori, at den samlede effekt af frihandel er positiv, og betydelig. Dette er dog desværre ikke altid oplevelsen hverken i dele af befolkningen og blandt nogle meningsdannere i ind- og (især) udland. Eksempelvis viste en survey, der sammenholdt besvarelser fra amerikanske topøkonomer med et repræsentativt udsnit af den amerikanske befolkning, at næsten alle økonomer, men kun halvdelen af amerikanerne i almindelighed, alt i alt vurderer at den nordamerikanske frihandelsaftale NAFTA kommer amerikanerne til gavn jf. figur 8.

Figur 8

Andel af økonomer og ikke-økonomer i USA, der erklærer sig enig i følgende udsagn: “Gennemsnitligt set er amerikanske borgere bedre stillet under den nordamerikanske frihandelsaftale NAFTA, end hvis reglerne forud for NAFTA fortsat havde været gældende”

Kilde: Chicago Booth Business School, Economic Experts vs. Average Americans. 2013^{viii}

Alle forbrugere og virksomheder kan nyde godt af, at nogle importvarer bliver billigere. Det er dog ikke nødvendigvis noget, man er klar over; man ser måske, at der står fx ”Made in China” på varen, men man er ikke fuldt bevidst om, hvor meget dyrere den ville have været, hvis ikke den var blevet produceret ud fra en global arbejdsdeling dér, hvor det kan gøres bedst og billigst, og tilsvarende når der opstår et nyt job, eller eksisterende job bliver mere produktive, er det ikke altid klart, at det fx skyldes bedre eksportmuligheder til udlandet.

Derimod kan alle tydeligt se, at én bestemt branche eller enkelte virksomheder kan blive udsat for forstærket konkurrence fra udlandet, når handelshindringer fjernes eller reduceres, og derved kan have sværere ved at klare sig og måske må lukke. Handelsbarrierer beskytter dele af erhvervslivet fra udenlandsk konkurrence, og der vil derfor altid være bestemte særinteresser, der påvirkes negativt, når graden af frihandel øges. Når disse barrierer falder bort, sker der imidlertid det, at virksomheder enten må hæve deres pro-

Man overser mange af de positive effekter ved international handel og arbejdsdeling, mens de kortsigtede negative tilbageslag er meget tydelige

duktivitetens niveau som følge af forstærket konkurrence, eller mister markedsandele, således at der frigøres arbejdskraftressourcer, som i stedet kan besætte de jobs, der skabes andre steder i økonomien, hvor man drager nytte af lavere importpriser.

Denne pointe er central, men ofte overset i debatten om frihandel: *at kortsigtede tab ikke er lig med langsigtede tab*, fordi økonomien tilpasser sig, personer omplaceres i nye muligheder på arbejdsmarkedet, og i stedet for et nulsumsspil, hvor et job vundet i et land svarer til et job tabt i et andet, vil international handel og arbejdsdeling altså muliggøre en velstandsfremgang via de ovenstående mekanismer, samtidig med at de kortsigtede omkostninger ved, at ikke-konkurrencedygtige virksomheder taber jobs, gradvist overvindes.

Det er en helt gængs og acceptabel økonomisk indsigt, som ligger til grund for økonomiske konsekvensberegninger også mere generelt – dvs. at på længere sigt er det alene arbejdsudbud, der afgør beskæftigelsen. Det er dog vigtigt, vi ikke negligerer de kortsigtede omkostninger for nogle brancher eller beskæftigelsesgrupper, men i stedet har blik for eksempelvis via en aktiv arbejdsmarkedsindsats og andre tiltag at sikre, at der er muligheder for omskoling og opkvalificering til de brancher, hvor efterspørgslen øges af bedre international markedsadgang. Det er naturligvis også vigtigt, at disse koncentrerede kortsigtede omkostninger typisk hos nogle få afgrænsede grupper ikke får lov til at blokere for den generelle udvikling i retning af mere frihandel, til gavn for samfundet som helhed.

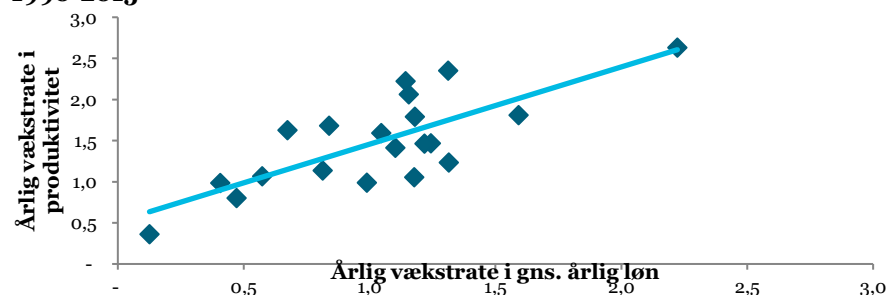
Vindere og tabere?

Mens frihandelsorienterede handelspolitikker altså alt i alt kommer samfundsøkonomien til gavn, er et ofte omdiskuteret spørgsmål om, hvorvidt der er bestemte grupper i samfundet, der ikke eller kun i meget begrænset omfang har gavn af det^{ix}.

En væsentlig diskussion i den internationale økonomiske litteratur omhandler sammenhængen mellem internationalisering og lønniveau. Hvis en virksomhed eksempelvis har et højere lønniveau, end produktivitetens niveau berettiger til, så vil konkurrenter kunne udkonkurrere den med et lavere lønniveau og derved prisniveau, og tilsvarende må en virksomhed tilbyde en konkurrencedygtig løn for at kunne holde på medarbejdere.

Figur 6

Sammenhæng mellem realløn og produktivitet i OECD-landene for årene 1990-2015

Kilde: Egne beregninger på baggrund af OECD

Anm.: Hver mørkeblå diamant repræsenterer et OECD-land

For de få og små grupper, der på kort sigt kan blive ramt af globaliseringen, vil det være hensigtsmæssigt at sætte ind med omskoling og opkvalificering bl.a. via voksen- og efteruddannelsessystemet

For hvert enkelt land har sammenhængen ikke nødvendigvis været 1:1 for perioden 1990-2015, hvilket kan afspejle et meget stort antal landespecifikke forhold, men set over tid og over de forskellige OECD-lande er det tydeligt, at der er en klar sammenhæng mellem løn- og produktivitetsudviklingen. Det er altså tydeligt, at den produktivitetsfremgang, som bl.a. mere international handel muliggør, giver sig udslag i lønstigninger.

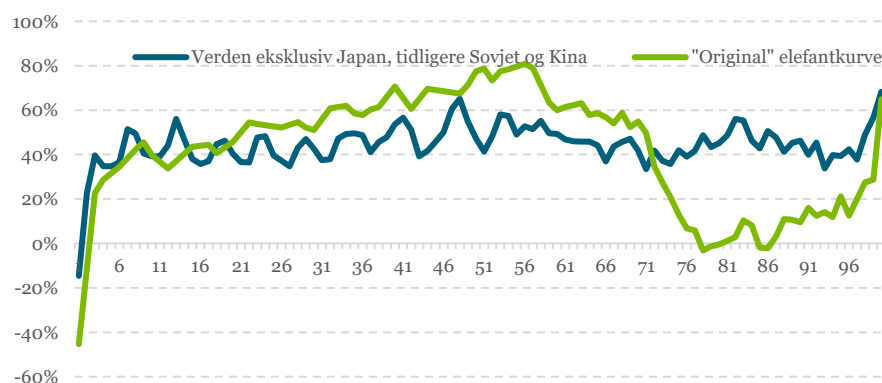
Det er korrekt, at i mindre produktive sektorer, der har sværere ved at klare en international konkurrencesituation, kan effekten på kortere sigt være negativ, men udover, at det generelt er en uholdbar vej at ville fastholde mindre produktive sektorer, så vil der kunne ske en tilpasning, hvor kapital og arbejdskraft i stedet absorberes andre steder i økonomien.

Ser man på udviklingen i indkomstniveau for forskellige indkomstgrupper, viste et meget omtalt studie ganske vist, at fremgangen har været lavest og i enkelte tilfælde negativ for de ca. 70-95 pct. rigeste i verden – hvilket ofte i den politiske debat oversættes til middelklassen i de rige lande. Denne sammenhæng er ofte blevet betegnet ”elefantkurven” på grund af dens grafiske form^x. Omvendt er dette resultat drevet meget af udviklingen i enkeltlande. Ser man således på den tilsvarende figur, men fjerner Kina, den tidligere Sovjetunion og Japan, og desuden laver en kontrol for befolkningsudviklingen (altså at fordi fertiliteten har været højere i fattigere indkomstgrupper/fattige lande^{xi}) – har gevinsten derimod været nogenlunde jævnt fordelt blandt de forskellige indkomstgrupper.

Klar sammenhæng mellem produktivitet og realløn – over tid vil produktivetsgevinster sætte sig i en lønfremgang

Figur 8

Gennemsnitlig vækst i husstandsindkomst fordelt på indkomstpercentil for i årene 1988-2008

Vækst i indkomsterne nogenlunde jævnt fordelt over indkomstpercentiler

Anm.: I den blå kurve er befolkningstallet holdt konstant

Kilde: Examining an elephant. A. Corlett 2016

Med andre ord: generelt har den økonomiske udvikling (herunder blandt andet globalisering og de massive toldreduktioner siden firserne) givetvis medført betydelige gevinster til alle indkomstsegmenter, isoleret set. Men i Kina, ex-Sovjetunionen og Japan lader denne udvikling dog til at have været mindre positiv for middelklassen relativt til

andre befolkningssegmenter, ligesom det har betydning at der har været en stor befolkningsvækst i mange lavindkomstlande.

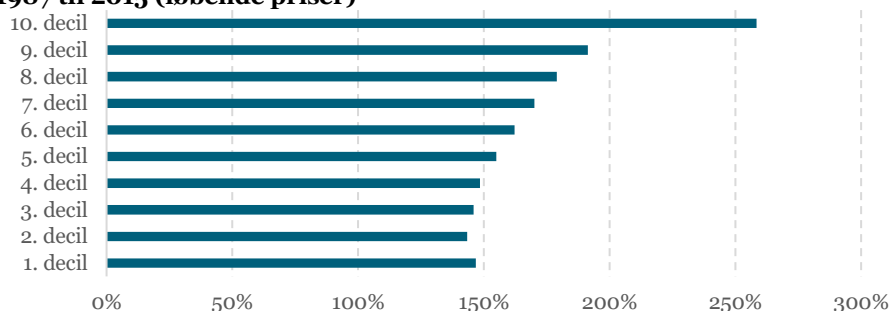
Ser man på udviklingen de senere år, er den velstandsfremgang, der har løftet ikke mindst millioner og atter millioner kinesere og indere ud af fattigdom, tværtimod en fantastisk bedrift, der måske nok afspejler et økonomisk systemskifte væk fra planøkonomi, men næppe havde været muligt i tilnærmelsesvis samme grad uden eksportadgang til de vestlige markeder. Det ligger i forlængelse af det "pro-poor" bias frihandel normalt har, som ovenfor nævnt, dvs. at toldreduktioner i højere grad sker på varegrupper, som typisk fylder mere i forbrugssammensætningen hos lav- og mellemindkomstgrupper.

Det er under alle omstændigheder vigtigt at være opmærksom på, at denne diskussion ikke handler om, *hvorvidt* internationalisering er en positiv udvikling, der skaber højere vækst og levestandard. Lighedsdiskussionen handler om *relative* gevinster, eller fordelingen af handlens gevinster, mellem forskellige befolkningsgrupper. Der er næppe nogen, som anfægter, at vi som helhed bliver rigere af globalisering og international handel. Og tilsvarende har alle befolkningsgrupper givetvis samlet set vundet på denne udvikling, selvom nogle kan have vundet mere end andre på udviklingen.

I en dansk sammenhæng er det nyttigt at huske på, at arbejdsløsheden aktuelt er lav, og vi har faktisk set en betydelig indkomstfremgang på tværs af indkomstgrupper, om end det er korrekt, at den ikke har været fuldstændig jævn over alle grupperinger. Selvom nogle har vundet mere end andre, er det svært at genfinde de dystre beskrivelser af, at udviklingen er gået imod "middelklassen", selvom ikke mindst de seneste års lavkonjunktur efter finanskrisen naturligvis har sat sig spor og kan have ramt brancher og indkomstgrupper forskelligt.

Figur 9

Udvikling i gennemsnitlig disponibel indkomst* efter indkomstdecil fra 1987 til 2015 (løbende priser)

Kilde: Dansk Erhverv pba. Danmarks Statistik

* Der er tale om ækvivaleret disponibel indkomst, dvs. at der er taget højde for forskelle i gennemsnitlig familjestørrelse

Anm.: Fordeling ud fra deciler, dvs. de 10% med højest indkomst (10. decil), de 10% med næsthøjest indkomst og så videre

Gini-koefficient udregnes efter indkomstfordeling, ikke forbrug – men frihandel billiggør især varetyper, som lavindkomstfamilier køber meget

I denne sammenhæng bør det erindres, at gini-koefficienten (det mest anvendte mål for ulighed) er baseret på indkomstfordelingen, ikke forbrug. Grundlæggende set gøres det op, ud fra hvor stor en del af den samlede indkomst, den fattigste 1 pct. osv. modtager. Den effekt, der som ovenfor nævnt opstår ved, at frihandelsaftaler især billiggør den type forbrug, som udgør en større del af det samlede forbrug i lavindkomstgrupper (dvs. det navnlig er denne gruppe, som ”får mere for pengene”), indfanges altså ikke i en gini-baseret opgørelse.

Der er sket mange omfattende ændringer og forskydninger i samfundsøkonomien de senere årtier. Eksempelvis har vi i samme epoke set en strukturændring med mange nye typer videnstunge virksomheder, en digitalisering og it-båren omstilling, og en generel stigning i uddannelsesniveaet såvel som i efterspørgslen efter nogle typer specialiseret højproduktiv arbejdskraft. I det lys er det klart, at udviklingen i graden af lighed påvirkes af en lang række faktorer og forandringer, og ikke kun af den voksende globalisering, handelsliberaliseringer og væksten i verdenshandlen.

Det uden tvivl mest omtalte studie af udviklingen af ulighed er Thomas Pikettys ”Kapital i det 21. århundrede”. Pikettys tese er, at væksten i ulighed kan tilskrives, at gevinsterne ved kapitalinvesteringer (returns on capital) er vokset over tid. Selvom man muligvis kan argumentere for, at globaliseringen og internationaliseringen har medvirket til at øge gevinsterne ved kapitalinvesteringerne, er handelsliberaliseringer altså ikke en primær årsag til voksende ulighed.

Et nyere studie har vist, at den udvikling, som Piketty beskriver, reelt kan forklares af de massive stigninger i huspriser på boligmarkederne^{xii}. Det er altså ikke kapitalinvesteringer generelt, men kapitalinvesteringer i boliger, der har betydet, at gevinsterne ved kapitalinvesteringer er vokset relativt set mere. Derved bliver det endnu sværere at se en sammenhæng mellem international handel og globaliseringen, og væksten i kapitalafkast og ulighed i vores del af verdenen.

Under alle omstændigheder peger litteraturen om ulighed altså på, at den skyldes, at gevinsterne ved at have kapital og investere er vokset over tid, dvs. at nogen populært sagt har vundet *mere*, end de plejede, snarere end at lavindkomstgrupper og industriarbejdere har vundet *mindre*, end de plejede. Det er klart, at vi taler om et relativt komplekst billede, når vi betragter forandringer, som strækker sig over et stort antal lande og over en lang tidsperiode. Men kigger vi på Danmark, er det svært at genkende det billede, som frihandelskritikere nogle gange opstiller af, at store dele af arbejderklassen skulle have oplevet negative konsekvenser af handelsliberaliseringer.

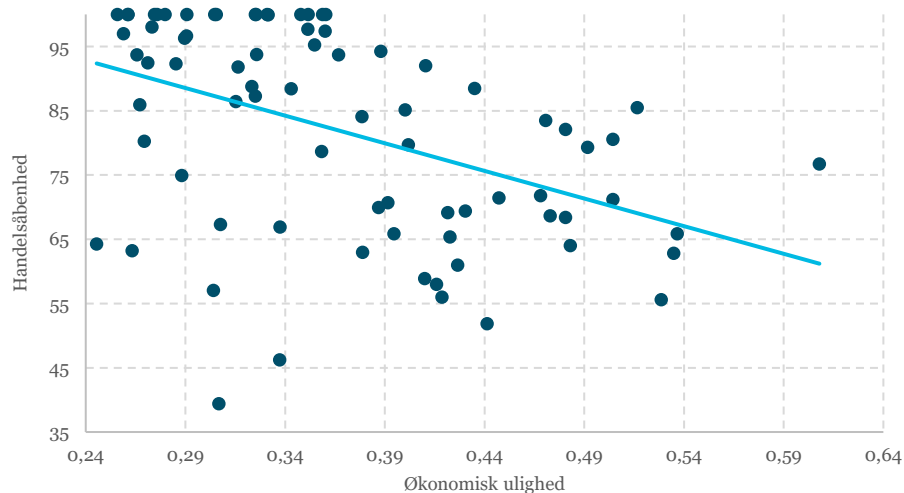
Under alle omstændigheder kan man sige, at såfremt man politisk ønsker at gennemføre en politik, der øger indkomsten hos lavindkomst- og mellemindkomstgrupper, så er vejen frem at sikre, at vi har tilstrækkelig høj konkurrencekraft i Danmark til at klare os godt på et globalt marked, snarere end at tro at vi kan skærme os af og fungere uafhængigt af den internationale økonomi. Det er en uomgængelig realitet, at Danmark er en del af en global økonomi, og for at klare os godt er den eneste farbare vej at sikre en stærk konkurrenceevne og gode rammebetingelser for erhvervslivet.

Studier af ulighed peger på at stigning skyldes højere kapitalafkast navnlig på grund af boligprisstigninger

Ser man på den faktiske sammenhæng mellem handelsåbenhed og lighed, er det også tydeligt, at der er en sammenhæng. Man kan finde undtagelser som fx Hong Kong og Singapore med en høj grad af ulighed og en høj grad af handelsåbenhed, men det samlede billede viser en sammenhæng.

Figur 10

Sammenhæng mellem handelsåbenhed og økonomisk ulighed for 78 udvalgte lande

Kilde: Verdensbanken 2017. Hver mørkeblå plet repræsenterer et land

Anm.: Økonomisk ulighed er målt som landets gini-koefficient, hvor 0 er mest lige (alle har samme indkomst) og 1 er mindst lige (en person har al indkomst, alle andre har ingen indkomst). Tallene er for 2012 eller 2013 afhængig af datoen for nyeste data.

Handelsåbenhed er målt ved Verdensbankens indeks for handel over grænser, hvor 0 er store handelshindringer og 100 er få handelshindringer. Tallene er fra 2017.

Som det ses, er der generelt en sammenhæng, således at lande med høj lighed også typisk har en høj grad af handelsåbenhed. Det understøtter altså ikke billedet af, at frihandel skulle øge uligheden.

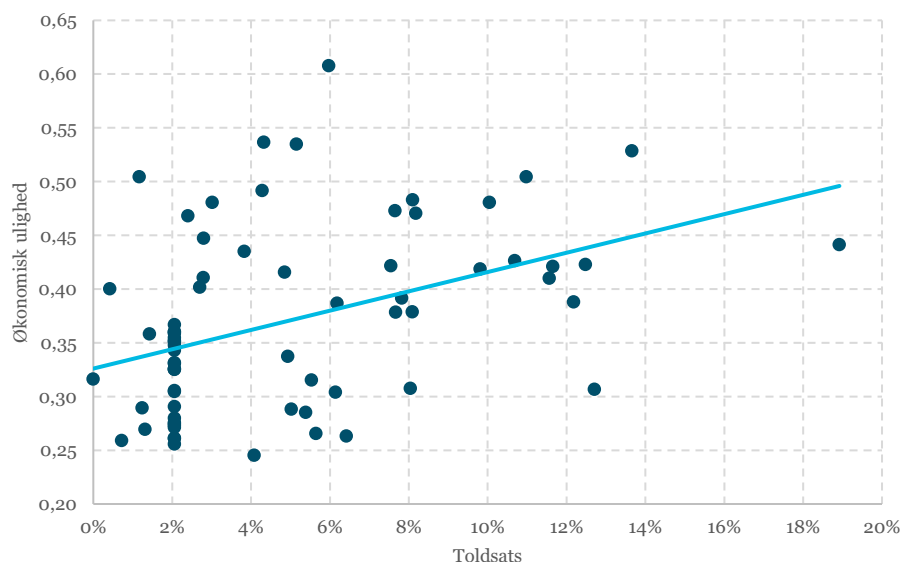
I denne sammenhæng er det vigtigt at erindre, at de samfundsøkonomiske sammenhænge ofte er langt mere komplekse, end en enkelt simpel figur eller årsagsforklaring kan indfange. Vi skal heller ikke være blinde for, at uligheden generelt er steget i højindkomstlandene. Men denne udvikling kan ikke nødvendigvis tilskrives mere international handel, jf. diskussionen ovenfor, og den har i hvert fald ikke har ændret radikalt på, at højindkomstlande typisk er temmelig lige samfund internationalt set.

Mellemindkomstlande har historisk haft større ulighed end rige lande, der bl.a. har haft råd til og valgt at indføre velfærdsstatslige institutioner og omfordeling. Men der lader i hvert fald ikke til at være en entydig sammenhæng i retning af, at lande med stor handelsåbenhed bliver til meget ulige samfund.

En tilsvarende konklusion fremkommer, hvis man i stedet for Verdensbankens indeks for handelsåbenhed ser på fx toldsatsen, jf. den nedenstående figur.

Figur 11

Sammenhæng mellem toldsats og økonomisk ulighed for 71 udvalgte lande

Kilde: Verdensbanken 2017. Hver mørkeblå plet repræsenterer et land

Anm.: Økonomisk ulighed er målt som landets gini-koefficient, hvor 0 er mest lige (alle har samme indkomst) og 1 er mindst lige (en person har al indkomst, alle andre har ingen indkomst). Tallene er for 2012 eller 2013 afhængig af datoen for nyeste data.

Toldsats er målt som den gennemsnitlige told for alle varer. Tallene er fra 2015 eller 2014 (nyeste data)

Vi oplever i disse år en voksende bekymring for, at den økonomiske udvikling ikke længere kommer store dele af befolkningen til gode. Frihandlens kritikere vil ofte medgive, at globaliseringen i halvfemserne og 2000'erne har skabt de beskrevne massive økonomiske gevinster. Men, spørger man nogle gange, er vi måske på vej ind i en ny fase, hvor effekterne bliver mindre positive i hvert fald for dele af befolkningen?

Siden finanskrisen i 2008 har vi døjet med en meget skuffende økonomisk vækst i Danmark og Europa. Det har skabt store frustrationer. Frihandel og globalisering får ofte skylden for dette. Vi skal ikke negligere bekymringerne, men i stedet for at finde syndebukke er løsningen, at man politisk adresserer problemerne bl.a. med væksthæmmende reformer.

Som en lille åben økonomi er der ingen tvivl om, at vores fokus må være på at blive endnu bedre til at udnytte de muligheder, globalisering og international handel giver os, og gøre mere for at få Danmark gjort klar til en stadigt stærkere international konkurrencesituation. Vi hverken kan eller bør lukke af for international handel, og hvis andre store økonomier går den vej, vil det skade os. Og en central vækstskaber vil netop være at følge op på handelsliberaliseringer ved at arbejde for at fjerne endnu flere handelsbarrierer, der

Det er korrekt, at den økonomiske vækst har været skuffende – men svaret er at finde veje til mere vækst, ikke mindre frihandel

hæmmer dansk erhvervslivets betingelser for at klare sig bedst muligt som en integreret del af den internationale verdensøkonomi.

Nye frihandelsaftaler kan give store vækstbidrag

I lyset af de klare gevinster, som mere frihandel på tværs af verden har bevirket siden afslutningen på Anden Verdenskrig, er det frustrerende, at de store WTO-drevne handelsrunder er gået i stå. I stedet er tendensen gået mod bilaterale aftaler mellem to eller flere lande eller regioner. Det er fortsat positivt og samtidig realistisk opnåeligt. Ser man på fire af de største frihandelsaftaler, der for øjeblikket er på tegnebrættet eller for relativt nyligt indgået, er der en forventning om, at det vil give en mærkbar positiv BNP-effekt for EU-landene og Danmark, jf. tabel 2.

Tabel 2

Frihandelsaftalers effekt på BNP for Danmark

	BNP effekt (ambitiøst scenarie)	BNP effekt (mo- derat scenarie)	Mia. kr. (ambitiøst scenarie)	Mia. kr. (moderat scenarie)
Japan	0,4 pct.	0,1 pct.	8,2	2,1
Sydkorea	0,1 pct.	0,1 pct.	2,1	2,1
Canada	0,1 pct.	0,1 pct.	2,1	2,1
USA	0,3 pct.	0,2 pct.	6,2	4,1

Kilde: Copenhagen Economics, Effekter af frihandelsaftaler for Danmark

Anm.: Copenhagen Economics har opstillet dels et ambitiøst og dels et moderat scenarie for, hvor omfattende frihandelsaftalerne vil være

Konsensus blandt økonomer om, at frihandel er positivt og skaber økonomisk fremgang for alle involverede lande

Gevinsterne ved at fjerne handelsbarrierer er mange. Når vi fjerner alle kunstige barrierer i form af told og særlige regler, toldsatser og tekniske handelshindringer, giver vi erhvervslivet mulighed for at træffe deres dispositioner og beslutninger ud fra, hvad der er økonomisk optimalt, ikke ud fra politiske hensyn og landegrænser. På samme måde som at frie markeder klarer sig bedre økonomisk end markeder hæmmet af overdreven regulering og direkte planøkonomiske indgreb, sikrer frihandel en mere effektiv og optimal ressourcefordeling, og derigennem højere vækst og velstand. Historien har vist os, at de lande der omfavner frie økonomiske udvekslinger, klarer sig bedst og sikrer størst velstand for deres indbyggere – også selvom der på kort sigt og med jævne mellemrum vil være nogle ikke-konkurrencedygtige virksomheder og brancher, der oplever tilbagegang eller et behov for tilpasning. Det bør vi holde fast i også i lyset af den voksende modstand mod internationale handelsaftaler og fjernelse af handelsbarrierer.

▼ OM DENNE UDGAVE

"Tid til at forsvare frihandlen" er 13. nummer af Dansk Erhvervs Perspektiv i 2017. Redaktionen er afsluttet den 8. august 2017.

▼ OM DANSK ERHVERVS PERSPEKTIV

Dansk Erhvervs Perspektiv udkommer ca. 25 gange årligt og henvender sig til beslutningstagere og meningsdannere på alle niveauer. Ambitionen er at udgøre et kvalificeret og anvendeligt beslutningsgrundlag i forhold til væsentlige, aktuelle udfordringer på alle områder, som har betydning for dansk erhvervsliv og den samfundsøkonomiske udvikling. Det er tilladt at citere fra Dansk Erhvervs Perspektiv med tydelig henvisning til Dansk Erhverv.

▼ KONTAKT

Henvendelser angående analysens konklusioner kan ske til chefkonsulent Malthe Munkøe på mmm@danskerhverv.dk eller tlf. 3374 6510.

Henvendelser angående international handel mv. kan ske til chefkonsulent Michael Bremerskov Jensen eller international chef Kasper Ernest, mje@danskerhverv.dk, ker@danskerhverv.dk

ⁱ <http://www.igmchicago.org/surveys/free-trade> <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21569378-if-economists-agree-something-public-will-almost-certainly-think>

ⁱⁱ <http://www.igmchicago.org/surveys/free-trade>

ⁱⁱⁱ OECD 2012, Trade, Growth and Jobs <https://www.oecd.org/trade/tradedev/50447052.pdf>

Bemærk at der menes 14 studier, som OECD citerer i studiet, dvs. finder centrale – ikke at der kun er lavet 14 studier fra 2000 til 2012

^{iv} Se fx Auer & Fischer (2008) The impact of low-income economies on US inflation, VOX, CEPR, <http://voxeu.org/article/how-much-do-cheap-imports-dampen-us-inflation>

Broda (2008) <http://voxeu.org/article/china-and-cheap-imports-champions-equality>

^v Richard Freeman (2006), "The Great Doubling: The Challenge of the New Global Labor Market" <http://scholar.harvard.edu/freeman/publications/great-doubling-challenge-new-global-labor-market>

^{vi} Se fx Verdensbanken, IMF, WTO "Making Trade and Engine og Growth for All" s. 21 og Fajjelbaum, P. and Khandelwal, A. 2016. "Measuring the Unequal Gains from Trade," The Quarterly Journal of Economics, 131.

^{vii} Bagwell, Kyle & Robert W. Staiger (2010), "The World Trade Organization: Theory and Practice". The Annual Review of Economics.

Anderson, James E & Eric van Wincoop (2002), "Gravity with Gravitas: A Solution to the Border Puzzle". The American Economic Review.

Baier, Scott L. & Jeffrey H. Bergstrand (2007), "Do free trade agreements actually increase members' international trade?" Journal of International Economics.

Baier, Scott L. & Jeffrey H. Bergstrand (2009), "Estimating the effects of free trade agreements on international trade flows using matching econometrics". Journal of International Economics.

Deardorff, Alan V. (1998), "Determinants of Bilateral Trade: Does Gravity Work in a Neoclassical World?". The Regionalization of the World Economy.

Redding, Stephen & Venables, Anthony J. (2004), "Economic geography and international inequality". Journal of International Economics.

Rose, Andrew K. (2004) "Do We Really Know that the WTO Increases Trade?". American Economic Review.

Subramanian, Arvind & Shang-Jin Wei (2007), "The WTO promotes trade, Strongly but unevenly". International Monetary Fund.

Trefler, Daniel (1993), "International Factor Price Differences: Leontief was Right!". Journal of Political Economy.

Trefler, Daniel (2004), "The Long and Short of the Canada-U. S. Free Trade Agreement". American Economic Review.

^{viii} <http://faculty.chicagobooth.edu/luigi.zingales/papers/research/economic-experts-vs-average-americans.pdf>
<http://www.igmchicago.org/surveys/free-trade>

^{ix} Dette synspunkt kan finde teoretisk støtte i Stolper-Samuelson teoremet, se fx <http://www.economist.com/news/economics-brief/21703350-third-our-series-looks-stolper-samuelson-theorem-inconvenient-iota>

^x Corlett, Adam. September 2016. *Examining an elephant: Globalisation and the lower middle class of the rich world*. Resolution Foundation.

^{xi} Dette har stor betydning, da analysen betragter indkomstdecil i stedet for gennemsnitlig indkomst som sådan. Antag eksempelvis at en familie har ændret indkomst over en 10-årig periode, men der er i samme periode højere befolkningstilvækst i gruppen som ligger under end gruppen som ligger over 75. decil. Selvom indkomsten er uændret vil det påvirke familiens placering, som stiger fra 75. decil til en højere decil.

^{xii} Rognlie, M. (2015) Deciphering the Fall and Rise in the Net Capital Share: Accumulation or Scarcity, Brookings Institute https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/2015a_roggnlie.pdf